

1. Новые подходы к организации самостоятельной работы студентов по общественным наукам: сборник материалов межвузовской научно-методической конференции. – К.: КНИГА, 1991. – 115 с.
2. Івасилько В. П. Слабкі педагогічні технології / В. П. Івасилько. – М.: Педагогіка, 1989. – С. 48–61.
3. Маркс К. Сочинення / К. Маркс, Ф. Енгельс. – 2-е изд. – Т. 29. – С. 188.
4. Вербицкий А. А. Совершенствование педагогического процесса в вузе / А. А. Вербицкий // Советская педагогика. – 1986. – № 6.
5. Український радянський енциклопедичний словник: в 3-х т. / [редкол.: А. В. Кудрицький та ін.]. – 2-е вид. – К., 1987. – С. 756.
6. Новый толмачный словарь украинської мови: в 4 т. / [укл. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К.: Аконті, 1999. – С. 941.
7. Моляко В. Д. Психологічна готовність до творчої праці / В. Д. Моляко. – К.: Знання, 1989. – 48 с.
8. Ямницький В. М. Вплив емоційних ситуацій на творчу діяльність учнів: дис. ... канд. псих. наук: 19 00.01 / В. М. Ямницький. – Одеський ін-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 1993. – 144 с.

Брижата І.Г.
Криворізький державний
педагогічний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ НАД КВАЛІФІКАЦІЙНИМ ТВОРОМ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розглядається процес виконання кваліфікаційної роботи, аналізуються мотиви та методи створення живописної композиції.

Ключові слова: композиція, дипломне завдання, методи, творчість.

Анотация. Брижата И.Г. В статье рассмотрен процесс выполнения квалификационной работы, анализируются мотивы и методы создания живописной композиции.

Ключевые слова: композиция, дипломное задание, методы, творчество.

Annotation. Brizhataya I.G. In article process of performance of qualifying work is considered, motives and methods of creation of a picturesque composition are analyzed.

The key words: a composition, the degree task, methods, creativity.

Постановка проблеми. За останні десятиліття відбулося зниження ролі реалістичної картини в творчості сучасних художників, на що є об'єктивні та суб'єктивні причини. Серед них і переоцінка моральних цінностей, і матеріальні умови, і навмисний вплив на суспільну думку з метою дискредитації мистецтва. У цих умовах важливо зберегти традиції реалістичної картини. Усвідомлення цього педагогічним колективом і виховання студентів на прикладі великих майстрів-одна з найважливіших функцій художньої освіти. Найбільш повномірно це відображається в роботі над дипломною композицією-завершальною ланкою, за якою визначається рівень навчального закладу, рівень студента та керівника.

Система освіти художника-педагога потребує суттєвого коректування та оновлення, але понад усе необхідно сформувати професіоналізм, широту світосприйняття, самостійність мислення, які сприяють розвитку творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сукупність задач, методичних рекомендацій, які направлені на удосконалення навчально-виховного процесу, формування у студентів навичок наукового дослі-

дження і творчої діяльності розкриті в публікаціях багатьох авторів. В основу їх покладені результати вивчення багатолітньої практики викладання живопису, рисунку, композиції в художньо-навчальних закладах, особистий досвід по керівництву дипломними роботами студентів. Багато корисного з цієї проблематики в роботах І.Мохова, Н.Суворова, Н.Сорокіна, Ф.Орехова та ін. Вони надають суттєву допомогу студентам у виконанні дипломних робіт, а керівникам в розробці максимально ефективної стратегії співпраці.

Формулювання цілей статті. Усі, хто брав участь у роботі над дипломом, чудово знають, що в програмі з композиції в якості дипломної роботи передбачається виконання ескізу картини. Але, як правило, і викладачі-керівники, і ті хто оцінює кваліфікаційну роботу, перш за все, хочуть бачити, а самі дипломники хочуть зробити закінчений твір.

Природно, що недостатньо часу, відведеного навчальним планом на диплом. Робота над ним починається набагато раніше, не в останній семестр і навіть не на останньому курсі.

Тому головна мета статті-розкрити методичні аспекти в роботі над кваліфікаційним твором, показати важливість ролі викладача-керівника та допомогти студентам-дипломникам набути необхідний досвід в роботі над живописною композицією, системно та послідовно реалізувати свій творчий задум.

Результати досліджень. Розглянемо основні етапи роботи над кваліфікаційним твором.

Перший етап. Вибір теми або осмислення задуманої теми, її змісту. За 4 роки у студента набирається великий робочий і ескізний матеріал: ескізи по композиції на задані і вільні теми, студні навчально-постановочні, пленерні та домашні роботи. До п'ятого курсу, якщо викладач вів курс композиції в цій групі, він знає студентів: їх сильні та слабкі сторони в живописі і в малюнку, "улюблені" теми, темперамент, працездатність. Складніше, коли керівник не має досвіду спілкування з цими студентами.

До початку 5-го курсу вже більшість студентів визначаються з вибором теми. Але навіть, незважаючи на деяку визначеність у темі диплому, першим завданням на 5-му курсі бажана композиція на вільну тему. Це дає можливість майбутньому дипломникові не зупинятися на вже знайдений, а запропонувати щось нове, що хвилює на сьогоднішній день. Але другою розробляємою темою в 9-му семестрі має бути саме така "знайдена". Навколишнє життя завжди вражає нас чимось дивним, викликає яскравий, емоційний відгук у душі-можливо, це особлива радість або щось сумне схвилювало серце і т. ін. Ось ця перша думка і це перше враження і повинні фіксуватися студентами у вигляді невеликих замальовок. Перший етап роботи-це поступовий перехід до реальної фіксації задуму, тут вже все залежить від чіткої систематичної роботи та організації власної праці студента-дипломника.

Другий етап. Ескізування, або ескіз-фантазія, ескіз-основа. Композиція картини вбирає в себе всі види техніки образотворчого мистецтва. В композиції все має бути підпорядковано головному образному вирішенню теми твору. Будь-яка задумана композиційна робота завжди несе в собі певні емоційні враження.

На цьому етапі розробляється серія ескізів з великою кількістю варіантів (бажано малих розмірів, формат А-4). Виконуються вони будь-яким матеріалом (вугілля, олівець, акварель, масло, сангіна, пастель). Йде пошук образного і загального композиційного рішення: вибір точки зору, співвідношення форми і простору, ритмічна побудова, тональна навантаженість, копійний лад, розстановка акцентів, програються різні варіанти у виборі формату. Дуже важливо розмірити можливості студента з замисленою роботою: з одного боку, найбільш здібні студенти хочуть максимально "вижитись" у дипломі, звідси перевантаженість деталями в ескізі, спроби написати диптихи, триптихи-все це заважає, як правило, створенню пластичного образу і за відсутністю досвіду не дає реальної оцінки часу виконання. З іншого боку, студентам з меншими можливостями, викладач часто пропонує свої ідеї, які дуже рідко мають подальший самостійний розвиток. Завдання викладача повною мірою виявити в дипломній роботі кращі якості випускника, починаючи з тактовної допомоги у виборі теми і аж до оформлення роботи. Далі продовжуючи роботу студент уточнює емоційний стан задуму, визначає колірне, тональне рішення ескізу.

Відповідно емоційному задуму картини продумуються виражальні засоби живопису, характер мазка, його форма, розмір і т. ін. Таким чином, знаходимо початкове рішення образу. Потім проводиться відбір ескізів, які найбільш відповідають рішенням задуму, а з них відбирається остаточний ескіз, який може стати основою для збору натурального матеріалу. Цей ескіз називається ескіз-основа.

Третій етап. Використовуючи ескіз-основу, відшукуються місця (на місцевості), що відповідають рішенням задуму картини (пейзаж). Якщо картина з фігурою людини, то можливі пошуки натурального типажу. Третій етап, як правило, співпадає з початком другого семестру 5-го курсу. В цей час викладач з кожним із студентів складає індивідуальні графіки, в яких вже враховуються етапи роботи по тижнях у навчальному семестрі і дані по днях, аж до числа захисту, з урахуванням знайденого і незнайденого поки рішення композиції, часу на збір необхідного матеріалу, виконання картону, підготовки полотна, написання роботи, оформлення підготовчого матеріалу і самої роботи до захисту.

Четвертий етап. Збір конкретного натурального матеріалу на основі ескізу. Збір матеріалу повинен йти паралельно з ескізуванням. У процесі ескізування цей етап часто ігнорується, залишається "на потім" і робота в підсумку втрачає переконливість. Тут важливо дотримати потрібне співвід-

ношення "баченого і вигаданого". На четвертому рівні необхідно натурний матеріал доводити до глибокого опрацювання.

П'ятий етап. Остаточний, опорний ескіз картини. Він також повинен бути з декількох варіантів і розмірів. Матеріали: олівець, вугілля, пастель, сангіна. З'ясовується значущість теми майбутнього твору і визначаються розміри, прийнятні пропорції об'єктів всередині картини, а також їх перспективно точне розташування. Уточнюється тональне, колірне, світлове рішення ескізу. Виконується картон.

Вибір матеріалу, в якому виконується картон, залишається за дипломником, найчастіше це вугілля, але буває й інший м'який матеріал (соус, сангіна), рідше-олівець, але він гірше піддається виправленню, не такий рухливий. При виконанні картону часто спіливають різні проблеми. Крім вибору матеріалу (адже не тільки тональним може бути рішення картону, але й лінійним, а також у побудові конкретної композиції можуть активно приймати участь кольорові акценти, значить умовним може бути і колір), існує проблема збільшення ескізу в розмір. Істина десь посередині-не втрачаючи співвідношення мас і фону, малювати знову, вписуючись в знайдені в ескізі маси. Інша проблема-деталі. На відміну від ескізу, у картоні активно йде процес уточнення і насичення деталями-це перспектива середовища, образи персонажів, жести, анатомія, костюми, деталі інтер'єру і т. д. На стадії виконання картону доводиться повертатися до збирання матеріалу. Необхідно перевірити поворот голів, фігур, рух кистей і анатомію. В умовах заданого композицією освітлення, подивитися складки одягу, аксесуари і т. д. Краще буде, якщо на цьому етапі студент повертається до натурального матеріалу, набагато гірше для роботи, коли в полотно вписують цілі шматки з природи.

Шостий етап. Заключний етап композиції. Кожен живописець проходить свій шлях остаточної роботи над ескізом, переносячи його в картину. Поетапність ведення роботи освоюється ще на уроках живопису, дуже складно "збирати" полотно тим, хто пише "а ля прима", "від шматка". Використання імпріматири, підмальовка обов'язково і продиктовано розмірами, відмінними від звичних класних постановок, і неможливістю перевірити все відразу "на натурі".

На цьому етапі уточнюються тональні, колірні відносини в картині, рефлекси на предметах композиції від навколишніх предметів, сонячного освітлення, небесного, товщі повітряного середовища, тіні. Перевіряється гармонійний баланс холодних і гарячих кольорів, темних і світлих плям, "втрачених" і "набутих" контурів. Можливе використання контрасту мазків великих і дрібних. Визначаються яскраві за кольором акценти і фактурні фрагменти картини на першому плані, навколо яскравого предмета створюється приглушене оточення. Уточнюється фактура фарбового шару в зображенні предметів. Аналізується виконання кожного мазка, його чистота, свіжість, ясність по кольору, тону яскравості. Збереження колориту по-

логічна вже знайденого в ескізі, емоційного листа центральних вузлів, окремих планів, деталей-все має працювати на створення цільного художнього образу. Роль керівника, безумовно, зростає до завершення роботи. Важливо не пропустити момент, коли потрібно зупинитися, коли дипломник заштовпує у глухий кут, раптом втративши основну композиційну ідею, коли не вистачає навички "витагнути" необхідний шматок і пригасити.

Висновки. Виконання кваліфікаційного твору - це процес тісних взаємодій між керівником та студентом, який належним образом впливає на результат розкриття творчого задуму композиції. Успіх у розкритті його можливий за умови повноцінного засвоєння та використання набутих студентами знань, вмінь та навичок у процесі навчання, збереження традицій реалістичної картини, індивідуального підходу до кожного студента, використовуючи набуті педагогічним досвідом методи, які сприяють розвитку їх творчих здібностей.

Подальша перспектива дослідження. Результати досліджень можуть бути використані при розробці методичних рекомендацій до виконання кваліфікаційного твору, індивідуальній роботі майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у відповідності з новими вимогами часу.

Список використаних джерел

1. Визер В. В. Живописная грамота. Система цвета в изобразительном искусстве / Виктория Владимировна Визер. – СПб: Питер. – 2006. – 192с.
2. Сапожников А. П. В картине всё должно быть естественно / А. П. Сапожников // Художественная школа, 2003. - №1.
3. Сорокин Н. А. Дипломные работы в педагогических вузах: [учеб. пособие для студентов пед. ин-ов] / Н. А. Сорокин. – М.: Просвещение, 1986.
4. Суздаев П. П. Основы понимания живописи. / П. П. Суздаев. - М.: Искусство, 1980.

Бульба Т. Ю.
Криворізький державний
педагогічний університет

РОЛЬ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ДИЗАЙНЕРІВ

Анотація. У даній статті визначається роль таких мистецьких дисциплін як академічний малюнок, академічний живопис, композиція у процесі формування фахових знань майбутніх дизайнерів в системі вищих навчальних закладів.

Ключові слова: дизайн, дизайн-освіта, мистецькі дисципліни, образотворча грамота, стилізація.

Аннотация. Бульба Т.Ю. Роль художественных дисциплин в профессиональной подготовке дизайнеров. В данной статье определяется роль таких художественных дисциплин как академический рисунок, академическая живопись, композиция в процессе формирования профессиональных знаний будущих дизайнеров в системе высших учебных заведений.

Ключевые слова: дизайн, дизайн-образование, художественные дисциплины, изобразительная грамота, стилизация.

Annotation. Bulba T.Y. The role of art disciplines in the professional training of designers. In given article the role of such art disciplines as the academic drawing, the academic painting, a composition in the formation of a professional knowledge formation of the future designers in the system of higher educational institutions is defined.